

Funded by
the European Union

Transformational Learning Network for Resilience

Enabling Ukrainian higher education to ensure a sustainable
and robust reconstruction of (post-war) Ukraine

Практичне заняття у форматі "Екологічного суду"

Адаптація до зміни клімату в умовах кризових ситуацій

Мета заняття спрямоване на:

1. Розвиток критичного мислення та навичок аналізу реальних екологічних проблем.
2. Формування вміння аргументовано висловлювати власну позицію, спираючись на реальні дані.
3. Ознайомлення студентів із принципами вирішення екологічних конфліктів у кризових умовах (військові дії, природні катаклізми тощо).
4. Виховання екологічної свідомості та розуміння важливості захисту довкілля в умовах криз.

Матеріали для заняття. Для підготовки студентам надаються опис кейсу із фактами, що стосуються ситуації; інформація про екологічне законодавство України та міжнародні норми; аналітичні матеріали щодо впливу змін клімату на довкілля; рекомендації ООН, ІРСС та інших організацій щодо адаптації до кліматичних змін.

Формат заняття. Заняття організовується як симуляція судового процесу, де студенти виконують ролі учасників судового засідання. Кожна роль має чіткі завдання, що дозволяють максимально розкрити тему заняття.

Основний кейс для розгляду. Для заняття пропонується декілька актуальних ситуацій, які пов'язані з впливом кризових умов на довкілля та необхідність адаптації до кліматичних змін.

Ситуація 1: Забруднення водних ресурсів внаслідок діяльності підприємства під час військових дій. Під час бойових дій на території України підприємство, яке займається промисловою діяльністю, почало порушувати екологічні норми. Через військові дії система контролю та нагляду за виробничими процесами була послаблена, що призвело до скидання у місцеві водойми неочищених стоків із хімічними та токсичними речовинами. Це спричинило забруднення води, яку використовує місцева громада для побутових потреб, сільського господарства та рибальства. Наслідком забруднення стали погіршення якості питної води, знищення рибних запасів, загибель дикої фауни та підвищення рівня захворювань серед населення. Громада зазнала як екологічних, так і соціально-економічних збитків, оскільки вода стала непридатною для використання, а підприємство відмовляється вживати заходів щодо виправлення ситуації, посиляючись на надзвичайні умови військового стану.

Ситуація 2: Незаконна вирубка лісів для забезпечення енергетичних потреб населення під час воєнного стану. Через пошкодження енергетичної інфраструктури під час військових дій у багатьох регіонах України виникла критична нестача палива. Для забезпечення теплопостачання населення розпочалася масова вирубка лісів. Незважаючи на наявність природоохоронних законів, вирубка проводиться без належного контролю з боку державних органів. Це призводить до значного зменшення площі лісових насаджень, які є важливими для збереження біорізноманіття, очищення повітря та регулювання водного балансу в регіоні. Крім того, вирубка провокує ерозію ґрунтів, що впливає на сільське господарство, а також підвищує ризики паводків та зсувів. Такі дії викликають обурення з боку екологів та громадських активістів, які вимагають знайти альтернативні рішення для енергетичних потреб.

Ситуація 3: Повільна реакція органів влади на повені, спричинені змінами клімату. Внаслідок глобального потепління в Україні все частіше трапляються повені, особливо в гірських та прибережних регіонах. Значні опади, що почастишали через зміну клімату, спричиняють затоплення населених пунктів, руйнування будинків, доріг і сільськогосподарських угідь. Однак органи місцевого самоврядування та державні служби не розробили ефективних заходів для попередження таких стихійних лих. Зокрема, відсутні проекти з будівництва дамб, укріплення берегів чи очищення русел річок від сміття та рослинності. Громади залишаються беззахисними перед стихією, що призводить до великих матеріальних збитків, втрати майна та навіть людських жертв. Неефективна реакція влади викликає численні скарги з боку громадськості, яка вимагає від уряду негайних дій для забезпечення безпеки населення та адаптації до змін клімату.

Ситуація 4: Забруднення ґрунтів через неправильну утилізацію відходів у зоні бойових дій. У районах, які зазнали активних бойових дій, накопичилася значна кількість відходів, зокрема залишки зруйнованої техніки, боєприпасів, будівельних матеріалів та побутових відходів. У багатьох випадках ці відходи утилізуються без дотримання екологічних норм: вони спалюються просто неба або захоронюються у невідповідних місцях. Такі дії призводять до забруднення ґрунтів токсичними речовинами, важкими металами та хімікатами, що впливають на якість сільськогосподарських земель і загрожують здоров'ю населення. Це викликає конфлікт між місцевими громадами, які вимагають очищення території, та органами влади, які стверджують, що ресурси для вирішення цієї проблеми відсутні через військовий стан.

Ситуація 5: Руйнування природоохоронних зон внаслідок військових дій. Під час військових дій ураження зазнали природоохоронні території, такі як національні парки, заповідники та інші екосистеми, які є домівкою для рідкісних і зникаючих видів тварин та рослин. Наприклад, унаслідок обстрілів виникли масштабні пожежі в лісових зонах, які знищили значну частину природного середовища. Забруднення ґрунтів, водних ресурсів та повітря в цих регіонах також спричинило міграцію тварин і руйнування екосистем. Уряди та міжнародні екологічні організації стикаються із труднощами у відновленні цих територій через тривалі бойові дії та відсутність необхідних ресурсів.

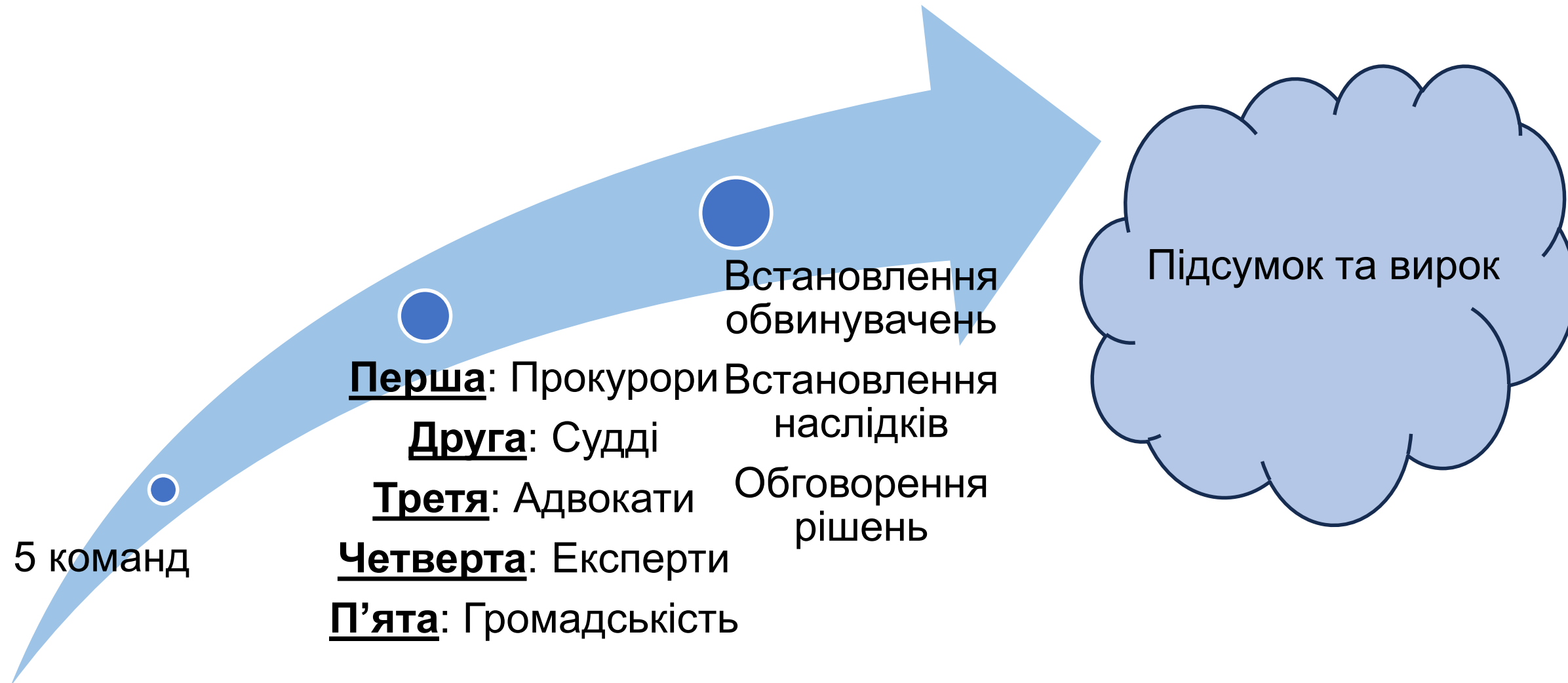

Ситуація 6: Збільшення викидів парникових газів через масове використання генераторів. Через пошкодження електромереж під час військових дій значна частина населення та підприємств почала використовувати дизельні та бензинові генератори для забезпечення енергопостачання. Це призвело до збільшення викидів парникових газів у атмосферу, що погіршує ситуацію зі зміною клімату. Крім того, масове використання генераторів призводить до підвищення рівня шумового забруднення, зниження якості повітря та створення додаткового навантаження на інфраструктуру постачання пального. Екологи наголошують на необхідності впровадження альтернативних джерел енергії, таких як сонячні батареї, але в умовах воєнного стану ці заходи виявляються недостатньо пріоритетними.

Розподіл ролей. Студенти розподіляються на кілька груп. Судді (1-2 особи), які керують процесом, стежать за дотриманням порядку та ухвалюють остаточне рішення. Прокурори (2-3 особи), які висувають звинувачення проти підприємства, уряду чи іншої сторони, пояснюючи, які екологічні норми були порушені та який вплив це має на довкілля. Адвокати (2-3 особи), які захищають обвинуваченого, обґрунтовуючи його дії та пропонуючи способи вирішення проблеми. Експерти (екологи, економісти, соціологи), які аналізують ситуацію з професійної точки зору, надають дані щодо впливу ситуації на екосистему, соціум та економіку. Громадськість (інші студенти), яка висловлює позицію постраждалих осіб або підтримує одну зі сторін процесу.

Перший етап: Підготовка (20-30 хвилин).

Студенти отримують опис кейсу, завдання відповідно до своєї ролі та час для підготовки.

Судді готують план проведення засідання та критерії оцінки аргументів.

Прокурори вивчають матеріали кейсу, готують звинувачення та докази порушень.

Адвокати аналізують обвинувачення та формують контраргументи.

Експерти збирають інформацію для надання професійного аналізу ситуації.

Громадськість формулює позицію з точки зору постраждалих осіб.

Другий етап: Судовий процес (45-60 хвилин)

1. Вступне слово суддів. Судді відкривають засідання, пояснюють мету та порядок проведення.
2. Виступ прокурорів. Прокурори викладають звинувачення, наводять докази порушень екологічних норм та їх наслідків.
3. Захист адвокатів. Адвокати захищають обвинувачену сторону, пропонуючи контраргументи або заходи для виправлення ситуації.
4. Слово експертів. Експерти аналізують ситуацію, оцінюють її вплив на довкілля, суспільство та економіку, а також пропонують стратегії адаптації до кліматичних змін.
5. Думка громадськості. Представники громади висловлюють позицію постраждалих осіб, оцінюють діяльність обвинувачених і пропонують свої вимоги.
6. Дискусія. Відбувається коротке обговорення між сторонами, де кожна група може поставити запитання іншим.
7. Ухвалення рішення. Судді підводять підсумки, обговорюють аргументи та виносять рішення.

Третій етап: Підсумкова дискусія (15-20 хвилин)

Студенти разом із викладачем обговорюють:

- Які висновки можна зробити за результатами суду?
- Які заходи можуть бути ефективними для вирішення екологічних проблем у кризових умовах?
- Як уникнути подібних ситуацій у майбутньому?

Очікувані результати. Після заняття студенти повинні: навчитися аналізувати складні екологічні ситуації та знаходити шляхи їх вирішення; отримати навички аргументованого висловлювання та колективного ухвалення рішень; поглибити розуміння зв'язку між зміною клімату, кризовими ситуаціями та екологічною політикою; усвідомити важливість збереження природних ресурсів навіть у надзвичайних умовах.

ЖИВИ СТАЛО. 30 ПОРАД ВІД WWF

ЧАСТИНА 1

1 Відмовтеся від пластику одноразового використання.

Користуйтеся альтернативами – багаторазовим посудом для пічків, чашкою для прохувачок, пляшкою для води, торбами для покупок

5 Вживайте менше м'яса.

Наполеміть збільшити долю рослинних продуктів у раціоні. Так ви скоротите свій вуглецевий та водний сліди

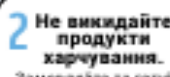
9 Беріть пасажирів у автівку,

не подорожуйте надлиш. Користуйтеся громадським транспортом або велосипедом

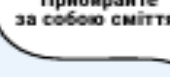
13 Дотримуйтеся правил поведінки під час Сезону тиші.

Він триває в Україні з 1 жовтня до 15 червня. Саме у цей час у багатьох тварин починається період розмноження або догляду за малечком. Ось основні поради до Сезону тиші від WWF-Україна

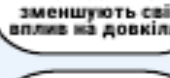

2 Не викидайте продукти харчування.

Заморозьте та готуйте не більше, ніж вам дійсно необхідно. Діліться з іншими, коли маєте надлишок. Якщо голови вже дали – зробіть компостувати

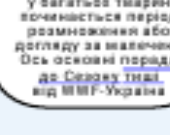
6 Прибирайте за собою сміття.

7 Підтримуйте компанії, які пропонують товари і послуги, дружні до природи, та постійно зменшують свій вплив на довкілля

10 Обирайте продукти без упаковки.

14 Дайте друге життя своєму одягу та аксесуарам – оновіть їх або віддайте благодійним організаціям

3 Дізнайтеся, як ви можете впливати на владні інституції, щоб вони враховували інтереси природи та людей у прийнятті рішень.

4 Періть речі за температури не вище 30 °C.

Це значно зменшить об'єм електроенергії, яку ви використовуєте

8 Самостійно вирощуйте зелень та овочі,

якщо це можливо. Інші, навіть balkonський квартир може перетворитися на чудовий город

11 Купуйте мючі засоби, що не містять фосфатів та мають екологічне маркування.

А для миття посуду, наприклад, добре працює суміш соди та гірчакі

12 Робіть пробіжки та займайтеся спортом на свіжому повітрі.

Це – найбільш доступна та здорова форма тренування

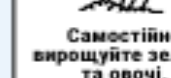
15 Користуйтеся онлайн-програмами та мобільними додатками

для складання планів та будь-якого списку, наприклад, покупок, або обмежити використання паперу

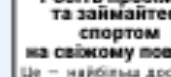
16 Долучайтеся до природоохоронних ініціатив вашої компанії та таких неурядових організацій як WWF.

Станьте волонтером або зробіть внесок на відправку природоохоронної програми. Підтримати ініціативу WWF в Україні можна тут

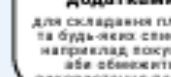
17 Вникайте воду, коли чистите зуби.

Встановіть на кран та два преледи для економії води

18 Обирайте товари без вмісту пальмової олії.

Пальмова олія часто використовується у папірофабриках та у косметиці. Ї виробництво, на жаль, пов'язане із значною втратою природних територій

19 Ніколи не підпалюйте опале листя та суху траву.

Це надзвичайно шкодить природі! Тут – одна з понад 14 прелем від WWF, чому цього не варто робити

ЖИВИ СТАЛО. 30 ПОРАД ВІД WWF

ЧАСТИНА 2

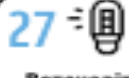

16 Долучайтеся до природоохоронних ініціатив вашої компанії та таких неурядових організацій як WWF.

Станьте волонтером або зробіть внесок на відправку природоохоронної програми. Підтримати ініціативу WWF в Україні можна тут

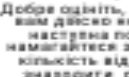

20 Поділіться порадами щодо більш дружнього до природи стилю життя з друзями та родиною

23 Встановіть LED лампочки.

Вони скоротять і ваші рахунки за електроенергію, і ваш екологічний слід

27 Встановіть LED лампочки.

Вони скоротять і ваші рахунки за електроенергію, і ваш екологічний слід

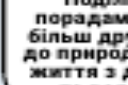
28 Купуйте менше речей.

Добре одніти, наскільки вам дійсно необхідно – шукайте товари та папір з маркуванням FSC (Лісова організація рад). Використовуйте папір з вторинного (рецикльованого, сорвального, паперу) та надавайте друге життя предметам з дерева/ліну

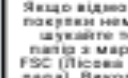

17 Вникайте воду, коли чистите зуби.

Встановіть на кран та два преледи для економії води

20 Поділіться порадами щодо більш дружнього до природи стилю життя з друзями та родиною

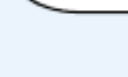
23 Встановіть LED лампочки.

Вони скоротять і ваші рахунки за електроенергію, і ваш екологічний слід

27 Встановіть LED лампочки.

Вони скоротять і ваші рахунки за електроенергію, і ваш екологічний слід

28 Купуйте менше речей.

Добре одніти, наскільки вам дійсно необхідно – шукайте товари та папір з маркуванням FSC (Лісова організація рад). Використовуйте папір з вторинного (рецикльованого, сорвального, паперу) та надавайте друге життя предметам з дерева/ліну

18 Обирайте товари без вмісту пальмової олії.

Пальмова олія часто використовується у папірофабриках та у косметиці. Ї виробництво, на жаль, пов'язане із значною втратою природних територій

21 Спробуйте виростити рослини, які приваблюють бджіл!

Зокрема зацікавлені медолюбів, матуля, дикий шалун, фазелія, санке значущий, опрочення лікарська

24 Зменшуйте виробництво з дерева/ліну.

Якщо відмовитися від покупок неможливо – шукайте товари та папір з маркуванням FSC (Лісова організація рад). Використовуйте папір з вторинного (рецикльованого, сорвального, паперу) та надавайте друге життя предметам з дерева/ліну

25 Не підтримуйте нелегальну торгівлю дикими видами.

Не заводьте в квартирі домашніх улюбленців невідомого походження. Більшість з них знаходяться у списку CITES (Міжнародна конвенція)

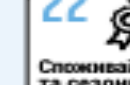
29 Читайте електронні книжки.

Паперові книжки можна брати у бібліотеці або обмінюватися ними з друзями

19 Ніколи не підпалюйте опале листя та суху траву.

Це надзвичайно шкодить природі! Тут – одна з понад 14 прелем від WWF, чому цього не варто робити

22 Споживайте локальні та сезонні продукти харчування.

Купуючи рибу, переконайтеся, що продавець офіційний, а його товар – легальний. Чорна ікра та осетрина, наприклад, мають походження лише з аквакультури (якщо осетрина вирощується на аквафермах). Це – єдиний легальний спосіб споживання цієї риби. На пакування має виступити код CITES (Міжнародна конвенція, яка визначає дикі види заборонені для торгівлі)

26 Сортуйте сміття та здавайте на переробку

папір, скло, пластик, метал, електронні преледи, батарейки

30 Подбайте про екологічну освіту своїх дітей.

Багато матеріалів для цього можна знайти онлайн, зокрема і на сайті WWF-Україна

Дякую за увагу!

Контакти:

Юлія КАЛЮЖНА – доцент кафедри екології
Харківського національного автомобільно-дорожнього
університету, канд. техн. наук

E-mail: uskalmikova@gmail.com

